

Bilaga D. Vombsjön lokalt åtgärdsarbete

VOMBSJÖN

LOKALT ÅTGÄRDSARBETE

Drivkrafter för lantbrukare att upplåta mark till vattenvårdsåtgärder
Resultat från workshop - Vår 2020

VOMBSJÖN

LOKALT ÅTGÄRDSARBETE

Drivkrafter för lantbrukare att upplåta mark till vattenvårdsåtgärder

Resultat från workshop - Vår 2020

Många av de vattenvårdsåtgärder, som genomförs för att minska övergödningen av vattendrag, sjöar och hav, medför att mark i jordbrukslandskapet tas i anspråk. En av de viktigaste faktorerna för att genomföra vattenvårdsåtgärder, till exempel våtmarker, fosfordammar och tvåstegsdiken, är därför möjligheten att hitta kostnadseffektiva lägen där markägare vill upplåta sin mark. Vattenrådet ville därför öka kunskapen om lantbrukarnas drivkrafter för att upplåta eller inte upplåta mark till vattenvårdsåtgärder. I detta syfte genomfördes i början av mars 2020 en workshop tillsammans med drygt 20 aktiva lantbrukare. Workshopen fokuserade på dialog med olika teman där deltagarna i många fall själva valde svar/påståenden och därefter värderade dessa. Resultaten grundar sig även på en avslutande enkätundersökning.

Kävlingeåns vattenråd har lång erfarenhet av åtgärdsarbete och samverkan på lokal nivå. Nu satsas extra mycket på Vombsjöns avrinningsområde inom LEVA-projektet **Vombsjöns tillrinningsområde - lokalt åtgärdsarbete mot övergödning**. Projektets huvudsakliga mål är framförallt att minska näringstransporten av fosfor till Vombsjön. Vombsjön har idag problem med övergödning och återkommande algbloomingar men är samtidigt en dricksvattentäkt med ett aktivt yrkes- och fritidsfiske, samt ett uppskattat rekreativområde.

Syftet med lokalt åtgärdsarbete inom Vombsjöns tillrinningsområde är att genom dialogprojekt, tillsammans med lantbrukare och andra aktörer öka kunskapen om vatten och näringstransport i landskapet och att genomföra vattenvårdsåtgärder. Fokus ligger på samarbete inom mindre delavrinningsområden där målet är ett fördjupat kunskapsutbyte med lokal förankring som förhoppningsvis resulterar i lägen för kostnadseffektiva vattenvårdsåtgärder.

: EKOLOGI GRUPPEN

Framställt av: Ekologigruppen AB
Kävlingeåns vattenråd: www.kavlingeån.se
LEVA: <https://www.havochvatten.se/planering-forvaltning-och-samverkan/program-projekt-och-andra-uppdrag/leva---lokalt-engagemang-for-vatten.html>
Ekologigruppen: www.ekologigruppen.se
Slutversion: 2020-02-01
Huvudförfattare: Tette Alström
Illustrationer & layout: Juho Riikonen
Bild på framsidan: Hjularöd, Ekologigruppen 2020

Tolångaån

LÄRDOMAR

DETTA TAR VI MED OSS FRÅN
WORKSHOPEN

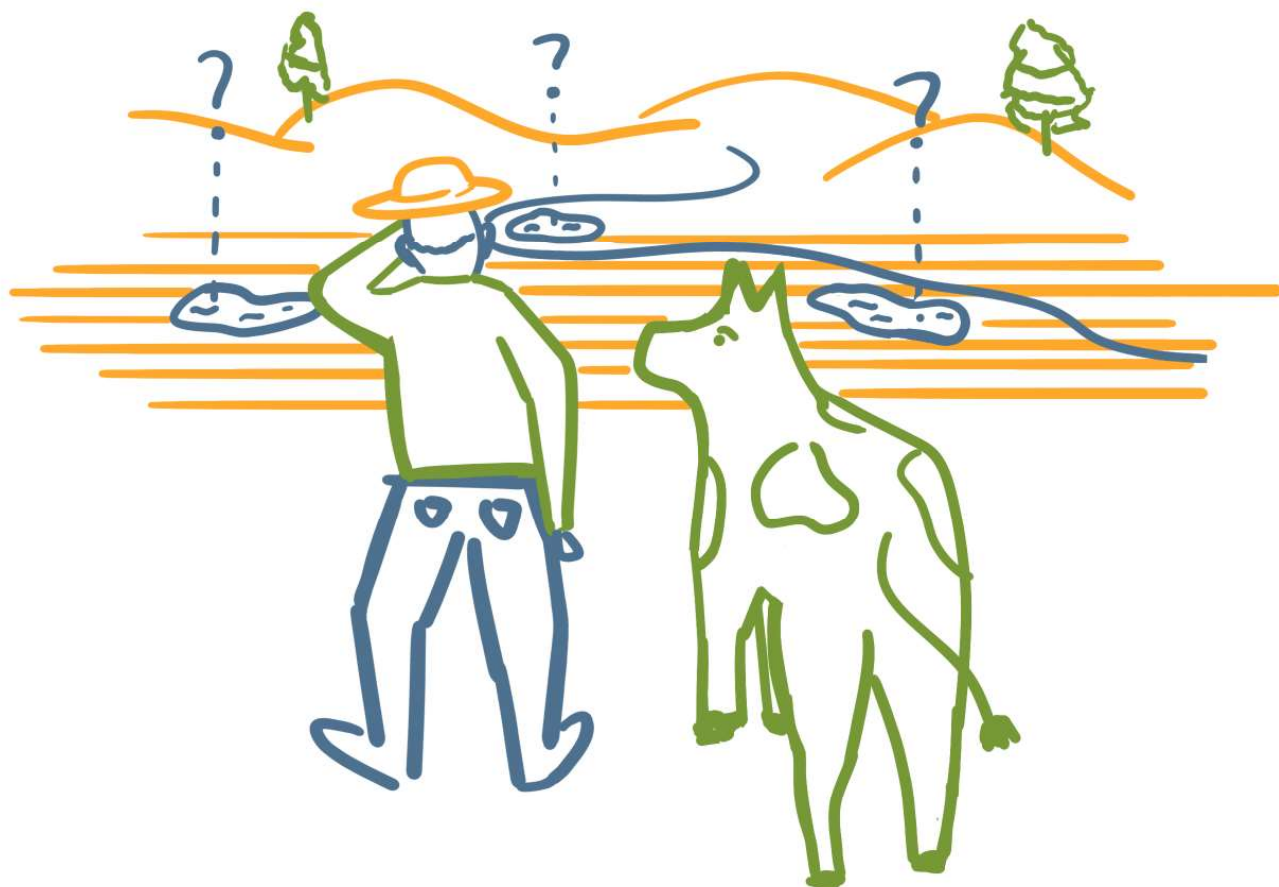
1. Marken är grunden för lantbruksföretagets lönsamhet

Som företagare är lantbrukarens marker den grundläggande förutsättningen för deras verksamhet. Det är genom att optimera nyttjandet av sina marker som lantbrukaren får en ekonomisk bärkraft i sitt företag. Detta innebär att lantbrukarna ogärna tar mark i anspråk som har goda förutsättningar för t.ex. växtodling, där de insatser som görs i tid och pengar är lönsamma. Av den anledningen föredrar lantbrukarna att anlägga vattenvårdsåtgärder på marker där de kan få en förbättrad lönsamhet samtidigt som bra odlingsmark inte tas i anspråk.

2. Vattenvårdsåtgärder ger en positiv bild av lantbruket.

Som företagare och förvaltare av jordbruksmarken är lantbrukarna medvetna om att deras verksamhet påverkar vattenmiljön negativt. Vattenvårdsåtgärder ses därför som en bra möjlighet att ge en positiv bild av lantbruksnäringens bidrag till en bättre miljö. De visar ett stort intresse för att hitta lösningar i jordbrukslandskapet som gynnar såväl deras egna intressen som samhället i stort. De efterfrågar multifunktionella lösningar i utnyttjandet av marken och gärna med fokus på vattenhushållning, återförande av den näring som lämnar jordbruksmarken och genom råd om hur deras del av jordbrukslandskapet kan bidra till att förbättra den biologiska mångfalden och minska den negativa påverkan på vattnet.

3. Lantbrukarna har begränsat mark till vattenvårdsåtgärder

Lantbrukarna ser sig som förvaltare av jordbrukslandskapet. De känner ett ansvar att förvalta den mark som, av tidigare generationer genom hårt arbete, har anpassat till odling. Om svårbrukade marker utnyttjas till permanenta vattenvårdsåtgärder uppnås den bästa lönsamheten och konflikten med odlingsbar mark undviks. Men arealen av denna typ av mark är begränsad och även i dessa marker önskas ett effektivare utnyttjande. Kombinationen vattenvårdsåtgärder och bete förespråkas som en lösning för både skötsel och produktion. Omflyttning av jordmassor i mark med dålig markavvattning (blöt) är ett annat alternativ. Delar av marken kan då bli våtmark medan andra delar blir torrare genom att marken höjs och kan exempelvis användas för växtodling.

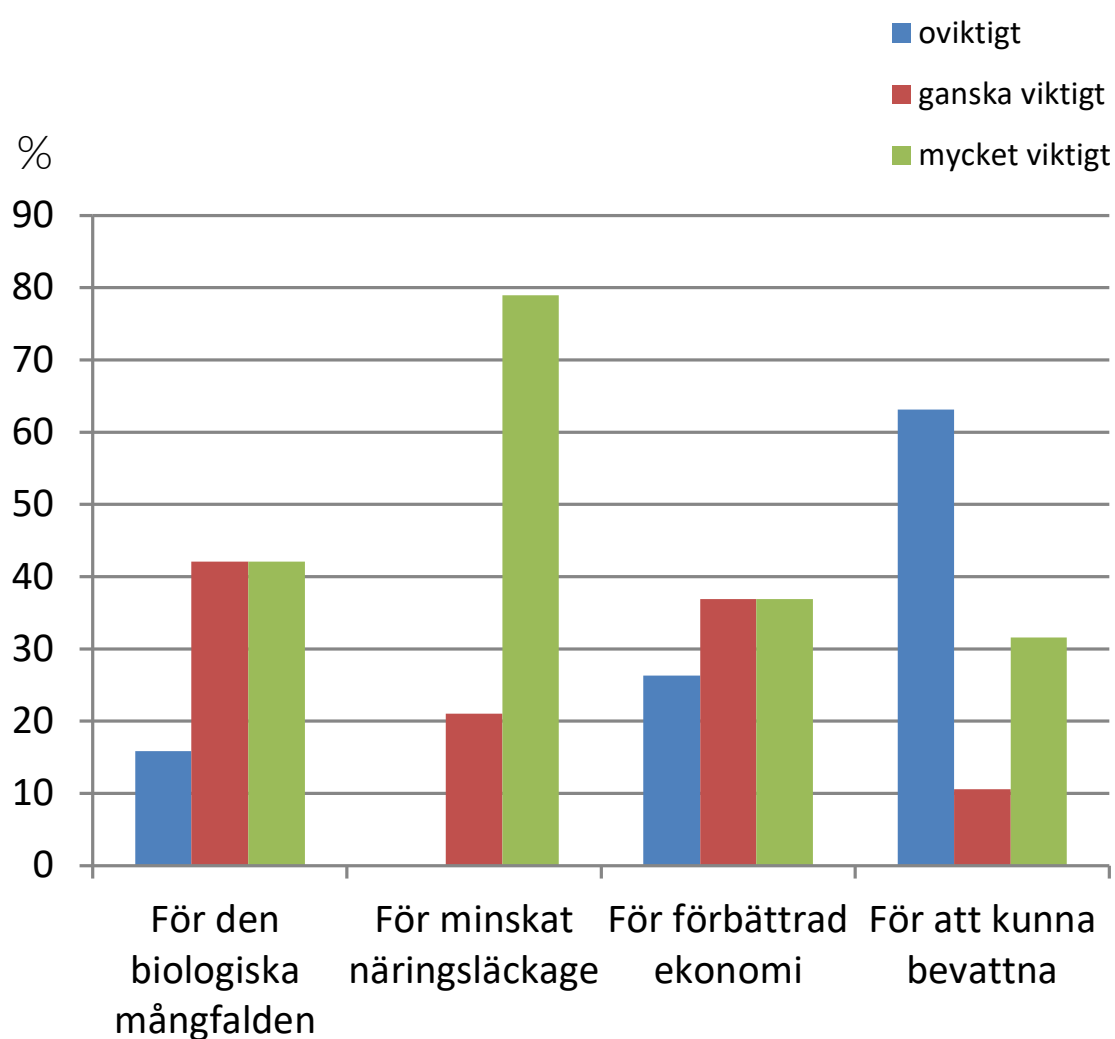

SÅ SVARADE LANTBRUKARNA

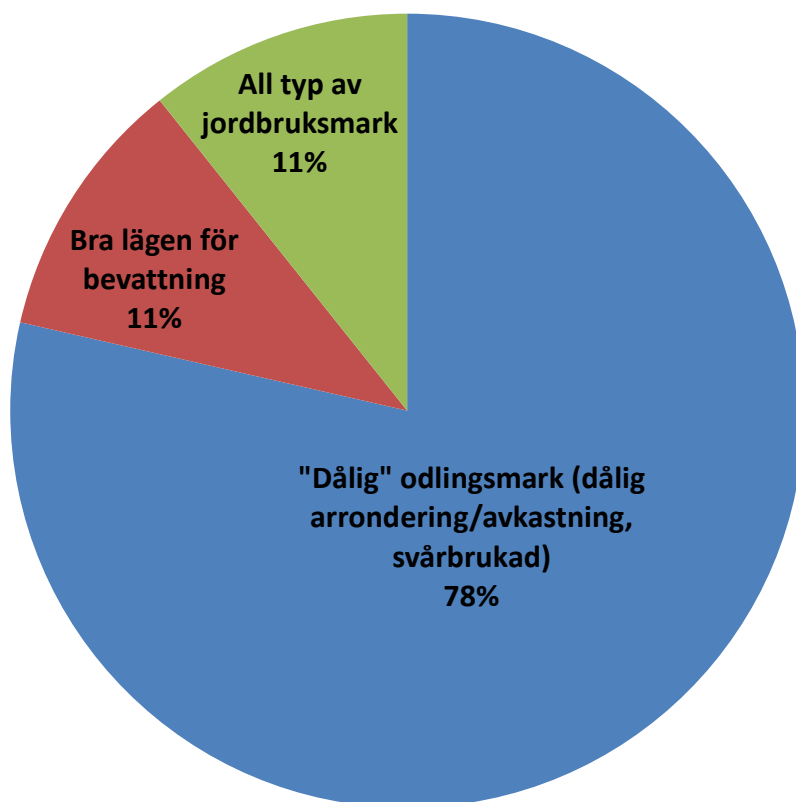
VI STÄLLDE FRÅGOR OM VÅTMARKSANLÄGGNING TILL
LANTBRUKARNA. DETTA ÄR EN SUMMERING AV ALLA
SVAR VI FICK I WORKSHOPEN.

“Om jag skulle överväga att genomföra en vattenvårdsåtgärd på min mark skulle anledningen vara...”

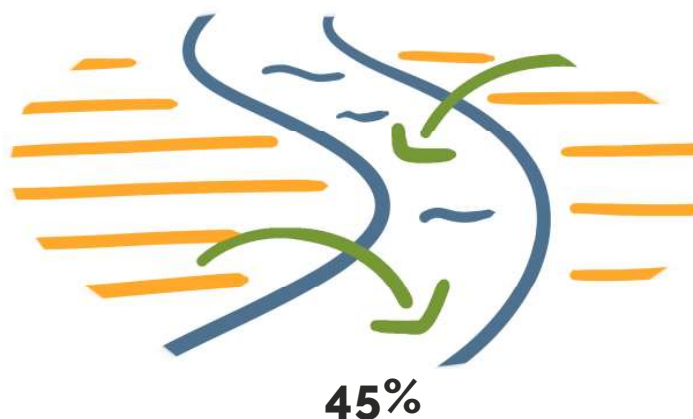
Lantbrukarnas drivkrafter för att genomföra vattenvårdsåtgärder styrs till stor del av viljan att göra en insats för miljön för att minska näringsläckaget men även för att förbättra för den biologiska mångfalden. Fördelarna som företagare är också viktiga såsom förbättrad ekonomi och bevattningsmöjlighet.

“Var är det lämpligt med vattenvårds- åtgärder?”

Lantbrukarna är tydliga med att vattenvårdsåtgärder framförallt bör placeras på marker som av olika anledningar inte är optimala för växtodling. Undantagsvis kan bra odlingsmarker upplåtas om marken är strategiskt placerad för att bevattna intilliggande marker. Endast en mindre del av lantbrukarna är villiga att upplåta all typ av mark och i det svarsalternativet var det under villkoret att de fick en bra ersättning för marken.

“Varför ska man göra mer än vad lagen kräver?”

Tycker det är viktigt att hjälpa till med att minska näringstransport till vattendragen

Tycker att man ska ta initiativet - Göra åtgärder innan det blir lag

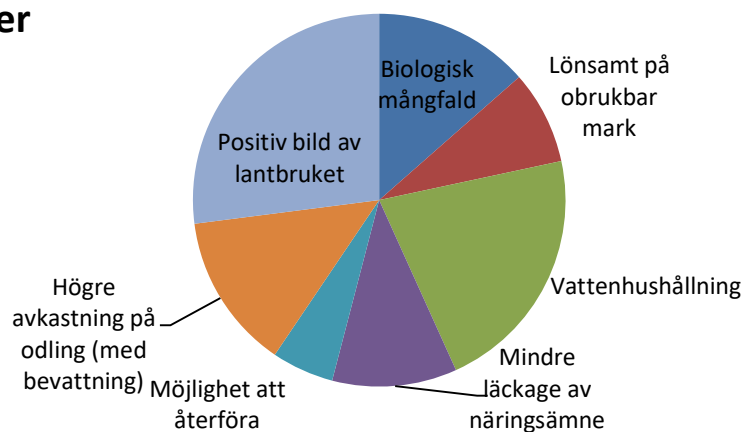

Tycker det är viktigt att genomföra åtgärder för att förbättra för fisk, insekter, fåglar kopplade till vatten

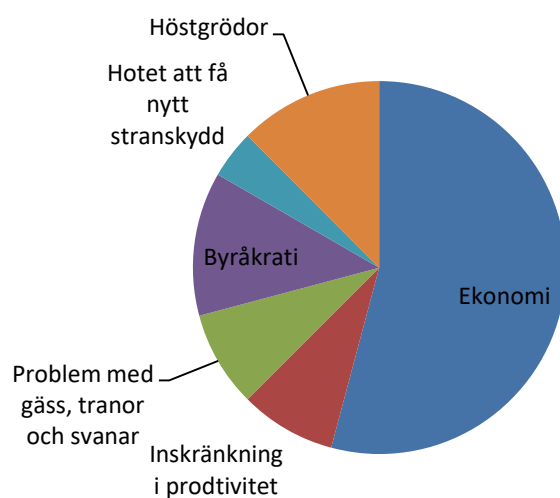
Lantbrukarnas engagemang för att minska näringsläckaget till vattendragen drivs inte av lagstiftningen. De är medvetna om att kraven som ställs via lagstiftningen kan öka och vill också förekomma nya krav genom att ta egna initiativ till förbättringsåtgärder. Med de rätta förutsättningarna finns en stor möjlighet att genomföra vattenvårdsåtgärder på jordbruksmark utan att använda lagstiftningen som tvingande styrmedel.

“Vilka möjligheter och hinder innebär vattenvårdsåtgärder?”

Möjligheter

Hinder

Vattenvårdsåtgärder ger en positiv bild av lantbruksnäringen och en möjlighet att lagra vatten från höglöden till torrperioder. Grödor kan då bevattnas och skörden öka. Ökad biologisk mångfald och minskat näringsläckage är viktigt. Med vattenvårdsåtgärder kan nyttan förbättras på mark som inte lämpar sig för odling och jord som sedimenterad i en våtmark kan genom rensning återföras som näring till åkermarken.

Det största hindret är åtgärdernas lönsamhet för lantbruksföretaget. Administrationen för att genomföra åtgärder är begränsande. Fåglar som samlas vid vatten och betar av grödor i angränsande åkrar är ett problem liksom strandskydd kring nya våtmarker. Att höstgrödor är ett hinder tolkas som att de inte tål att översvämmas och därmed är höstsådda marker inte lämpliga för en vattenvårdsåtgärd såsom exempelvis tillfälliga översvämningsområden.

“Kan våtmarksanläggning bli lönsamt för jordbruket?”

JA:

- ”Mark som är svårbrukad, dålig avkastning pga dålig markavvattning (blöt) kan utnyttjas bättre.”
- ”Delar av marken kan bli våtmark och andra delar kan bli torrare av höjd mark (från schaktmassor).”
- ”Om en damm anläggs i bevattningssyfte kan det vara lönsamt eftersom skörden kan ökas.”
- ”Man kan arrendera ut marken til jakt.”
- ”Om man kombinerar med bete runt våtmarken så sköter området sig själv.”
- ”Marken kan bättre nyttjas om en halv blöt mark delas upp i blött (våtmark) och torr mark som kan odlas efter påförande av massor.”
- ”De sämsta markerna ger bättre netto om de utnyttjas till våtmark.”
- ”Jordbrukets image är en lönsamhetsfaktor som inte går att mäta.”

NEJ:

- ”En osäker satsning/investering – viktigt att det finns säker finansiering.”
- ”Inte ekonomiskt lönsamt på lång sikt – man tjänar mer på att plantera poppel.”
- ”Viktigt med tydlig information och snabba besked efter rådgivning.”
- ”Ser till arrendatorers önskan/intresse på hur marken ska nyttjas är avgörande pengar spelar ingen roll.”
- ”Titta mer på mångfunktion - om läge är perfekt ska Vattenrådet även bekosta bevattning och återföring av näring.”
- ”Vad händer när avtalet är slut Livrädd för att avtal sägs upp och att man själv är ansvarig efter 20 år.”

Majoriteten av lantbrukarna svarade ja på frågan om vattenvårdsåtgärder kan vara lönsamma. En tredjedel av lantbrukarna svarade nej.

REFLEKTIONER

Dialogen var ett bra arbetssätt

Svaren från lantbrukarna hjälpte oss att förtydliga lantbrukarnas drivkrafter att upplåta mark till vattenvårdsåtgärder och gav oss nya frågeställningar att arbeta vidare med, som exempelvis begränsningen av tillgänglig mark. Lantbrukarna upplevde att arbetssättet var bra och att de fick framföra sina åsikter. Många lantbrukare ansåg också att de fått nya kunskaper och insikter kring det vattenvårdsarbete som idag genomförs av Kävlingeåns vattenråd men man ville lära sig mer om varför och hur man kan arbeta med vattenvård. Arbetssättet med "Vattendialog" med utgångspunkt från problem och förutsättningar i det egna avrinningsområdet där dialog förs med grannar och kolleger i närområdet i kombination med rådgivning kopplat till sina egna marker var den bästa metoden enligt lantbrukarna. Ensidig information via mail, brev, eller egna organisationer sågs som mindre viktigt.

Kunskap och förståelse leder till hög motivation för vattenvård

Motivationen är stor att genomföra vattenvårdsåtgärders såväl för den enskilda lantbrukaren som för att bidra till förbättrad vattenkvalitet, vattenhushållning i landskapet och ökad biologisk mångfald. En ökad kunskap och förståelse för behoven av åtgärder är en grundläggande drivkraft till viljan att genomföra åtgärder. Detta ger Vattenrådet ett kvitto på att långsiktigt arbetet med dialog och information har gett resultat.

Smart utnyttjande av jordbrukslandskapet är kärnfrågan

Den största utmaningen för att lyckas med vattenvårdsarbetet är inte vilja och motiv hos lantbrukarna utan bristen på tillgängliga platser i landskapet. Möjligheter för den enskilde lantbrukaren att upplåta mark inom sin egen jordbruksfastighet är begränsad. I dagsläget har de flesta varken ekonomisk eller strategisk drivkraft att ta bra odlingsmark i anspråk för vattenvårdsåtgärder. Grunden till detta är lantbrukarens behov som företagare, livsmedelsproducenter och förvaltare av de investeringar som gjorts för att bibehålla och förbättra uppodlade marker. De platser med mindre bra odlingsmark som lantbrukarna är positiva till att upplåta är sannolikt inte tillräckliga.

Kärnfrågan är alltså hur man på bästa sätt kan bibehålla en god odlingsmark och samtidigt kunna utnyttja mer mark till vattenvård. Kan bra odlingsmark användas på ett multifunktionellt sätt så att permanenta vattenvårdsåtgärder kan kombineras med odlingsmark för att på så sätt generera vattenvårdstjänster utanför odlingssäsongen?

Kan jordbrukslandskapets funktion utanför odlingssäsongen förbättras?

Risken för näringsläckage från mark är som högts under den period av året då växtligheten inte tar upp näring, avdunstningen är låg och landskapets möjlighet att hålla vatten är som sämst. Under denna period är en stor del av den uppodlade marken utan växtlighet med undantag för höstsådd mark och fleråriga grödor. Om marker i strategiska lägen (t.ex. infiltrationsområden, översvänningsområden) medvetet kan utnyttjas till odling som tål en tillfällig översvämning skulle arealer i vattenvårdens tjänst kunna utökas. Men är det möjligt, vilka hinder och utmaningar finns? Dessa nya frågeställning tar vi med oss.

TACK

Kävlingeåns vattenråd vill rikta ett stort tack till alla lantbrukare som deltog i workshopen för ett stort engagemang och många kloka svar och synpunkter. Vår förhoppning är att resultaten sprids inom ramen för LEVA-projektet och blir till hjälp och vägledning för lokalt åtgärdsarbete med vattenvård långt utanför Vombsjöns avrinningsområde.

**VOMBSJÖN
LOKALT ÅTGÄRDSARBETE**

**LEVA : EKOLOGI
GRUPPEN**

Bilaga E

Underlag för kunskap om avrinningsområdet

Nedan beskrivs vilka underlag som åtgärdssamordnarna använt i sitt arbete med att ta fram åtgärdsförslag samt stötta verksamhetsutövare i åtgärdsarbetet, samt vilka underlag som saknas. Vissa underlag återfinns i bägge listorna eftersom tillgången på underlagen kan variera.

Tillgängliga underlag som har använts:

- VISS, t.ex. statusklassning, påverkansanalys, föreslagna åtgärder.
- SMHI Vattenwebb, S-Hypes beräknade flöden och annan data.
- SGUs karttjänster t.ex. jordartskartan.
- Jordbruksverket, t.ex. erosionsriskkartan och jordmånskartering.
- Lantmäteriets kartor, höjdsättning och tjänst för att identifiera fastighetsägare.
- Länsstyrelsens geodatabas, relevanta kartor och annat underlag från länsstyrelsen.
- Vattenmyndighetens åtgärdsunderlag, med uträknat "fosforbeting" för avrinningsområdet.
- Kommunens underlag, tex egna belastningsberäkningar, recipientprovtagning. åtgärdsbehov, kartstöd, fastighetsinformation.
- Skogsstyrelsens markfuktighetskarta.
- SLU Artportalen, Öppna data och Miljödata MVM.
- Naturvårdsverket, tex Skyddad natur.
- Lokala åtgärdsplaner (LÅP).
- Landskapsanalyser.
- Tidigare förstudier och konsultrapporter genomförda i området.
- Checklista för vattenvårdsåtgärder (LEVA Halland).
- Greppa näringens modullista, hemsida samt samarbete med Greppa konsulter.
- Dokumentation från genomförda våtmarksrådgivningar.
- Ledningskollen.se
- Kartor och handlingar för markavvattningsföretag som finns inom avrinningsområdet.
- Resultat från egna vattenprovtagningar och vattenföringsmätningar.
- Våtmarksgrupp på länsstyrelse och kommun.
- Jordbrukskalendern (Kalenderförlaget) använder jag mig av för att snabbt hitta fastighetsägare inom avrinningsområdet kopplat till t ex markavvattningsföretag.
- www.våtmark.nu
- Markkartering.
- Vattenatlas.
- Tullstorpsån.se och information om hur de arbetat med markavvattningsföretag och bildandet av ekonomisk förening samt vattenregleringssamfällighet. Verktyg för lokal samverkan om vatten, Water co-governance metodbeskrivningar. Används som inspiration och stöd i planering av process och möten.
- Miljöövervakningsdata.
- GIS-data, inklusive egenutvecklade kartstöd.
- Markägares lokalkännedom.
- Information från vattenförbund och vattenråd.
- Rapporter från SLU, Jordbruksverket och Greppa Näringens nyheter.
- Underlag som tagits fram inom WaterCo-Governance.
- Rapporter från tidigare LOVA- och LONA-projekt.
- Life IP Rich Waters underlag och rapporter.

- Historiska kartor och gamla flygfotografier.

Underlag som saknas:

- Uppdateringar i VISS för avrinningsområdet, med genomförda åtgärder som finansierats via LOVA och LBP. Att inte kunna se var och i vilken utsträckning åtgärder genomförts är en stor brist.
- Tillgång till information om var Greppa utfört olika rådgivningar och underlag som visar resultat av Greppa-rådgivningar.
- Möjlighet att få information om åtgärder som genomförts men inte finansierats av statliga medel.
- Lokala åtgärdsplaner som visar på nuläget av status, glappet till uppnåendet av miljökvalitetsnormer, åtgärdsbehov, prioriterade åtgärder och optimal placering. Underlaget behöver utvecklas på lokal nivå via samverkan mellan lokala aktörer, kommun, LRF och Länsstyrelse.
- Lokal målbild för vattenförvaltningsarbetet. På lokal nivå räcker det som oftast inte med att påtala att vattendirektivet finns och att god ekologisk status ska uppnås.
- Mätdata för vattendrag som inte klassas som vattenförekomst. Tillräcklig mätdata saknas även för de vattendrag som är klassade som vattenförekomster.
- Förbättrad tillgång till detaljerad höjddata, t.ex. Lantmäteriets GSD-höjddata.
- Listor över hästgårdar.
- Noggrannare källfördelningsanalyser.
- Digitaliserade täckdikningskartor.